

A TARTALOMBÓL:

Nagy-Budapest szocialista város — Az általános tömegvonzás törvényének felfedezése
A BCG-oltás — A Fülöp-szigetek — Változékonyság az élet 500 millió éves
fejlődésében — Távolbalátás — Kísérletezzünk és gondolkozzunk

MILYEN LESZ

NAGY-BUDAPEST SZOCIALISTA VÁROS?

Országos érdekességű tanácskozást rendeztek építőművészeink ez év november 20—21-én. Nagy-Budapest városrendezési problémáit tárgyalták meg. Az ankétén felvetődtek fővárosunk szocialista várossá átalakulásának kérdései. Az ankét tárgyát tükrözte az ankét előtt megnyílt Budapest városrendezési kiállítás megvitatott anyaga.

Fővárosunk szocialista átalakulásának problémája lényegesen eltér a többi népi demokráciák fővárosainak hasonló kérdéseitől.

Fővárosunk helyzete, állapota — miként felszabadulásunk után a dolgozó nép birtokába jutott — különbözik akár Varsótól, akár a többiekétől.

Varsóban a fasiszta pusztítás a városnak csaknem teljes állagát semmivé tette. Ott a szocialista újjáépítés a város régi képével szemben teljesen új gondolatok, új építészeti kompozíciók lehetőségét teremtette meg. Varsóban domborodik ki legerősebben az a tény, hogy az építészeti emlékek mennyire hozzátartoznak egy nemzet életéhez, mennyire részét jelentik a hazának. Eppen ezért Varsó újjáépítői a történelmi Varsónak egész városrészeit eredeti, műemléki jellegűeknek megfelelően építik újjá és ehhez kapcsolják az új Varsónak új városnegyedeit. A történelmi városrészek újjáépítése és az új szocialista Varsó új városnegyedei egységbe formálnak össze. Ez a városföldrajzi s városépítési egység a lengyel nemzet történelmét és történelmének legfelsőbb fokát, a szocializmusba fejlődés állapotát mutatja meg már 1960-ban. Ekkor fejeznék be ugyanis Varsó újjáépítését.

Budapesten a felszabadulás után mutatkozó emlékezetes állapot más karakterű volt.

Fővárosunk állagát a háborús pusztítások nem lényegükben érintették. Épületeink helyreállítása kevesebbé volt költséges, mintha gyökeresen kellett volna újjáépítenünk Budapestet. Így már hároméves tervünk derekán a magyar főváros régi, felszabadulásunk előtti arculata nagyrészt helyreállított. Következésképp itt a szocialista városépítés más módszerét kell a jövőben alkalmaznunk.

Az előljáróban említett ankét ezeknek a módszereknek megvitatásával foglalkozott.

Megállapította, hogy Budapest történelmileg kialakult körutas, sugárutas rendszere olyan városszerkezetet képvisel, amely megadja a város további fejlődési lehetőségeinek körülményeit.

Fölmerültek az ankétén újabb sugárutak és újabb körutak gondolatai. Ezek a meglévő rendszerbe belekapcsolva, helyesebben azt kiegészítve, fővárosunk forgalmi problémáit megoldják és új lakások építésére alkalmas területeket teremtenek.

Új körút, új városközpont

Új körút létesítése a Nagykörút és Hungária-körút között, megvalósításra alkalmas gondolat. Jórészt ugyanis meglévő útvonalakhoz kapcsolódik. Ez utóbbiak kiszélesítésével és aránylag kevés lakótömb keresztülvágásával megvalósíthatók. Új körút szüksége is felmerült: a Hungária-körúton túl új lakóvidékek jövőbeli központjainak összekötésére. Új sugárutak építésének lehetősége egyelőre azonban nem reális. Nem kívánatosak azért, mert a főváros legsűrűbben lakott részein haladnának át és nagyméretű bontásokat igényelnének.

Hosszasan vitatta az ankét a városközpont kérdését is. A Budapesti Város-építési Tervező Iroda (BUVÁTI) kidolgozott terveit az ankét erős kritika tárgyává tette. Miért bírálták a BUVÁTI terveit? Mert nem felelnek meg a szocialista nagyvárosok városközpontjai karakterének.

A BUVÁTI terve egyetlen tércsoportba kívánta Budapest városközpontját megteremteni. Az Engels-téren építendő új Nemzeti Színházzal szemben nagyszélességű, igényes útvonalat kívánt a belső Erzsébet-város területébe belevágni. Ez útvonal végén, körülbelül az Opera magasságában nagyméretű, monumentálisan kialakított tér közepén kultúrpalotát kívánt létesíteni toronyház formájában. Ábrándos elképzelés ez. Már csak azért sem helyénvaló, mert Budapest fővárosnak nincs szüksége akkora kultúrpalotára, amelybe talán az ország valamennyi kulturális intézménye is belefér. Tízmilliós nemzet igényei nem vetekehetnek Moszkva ilyenszerű alkotásaival. Minthogy Moszkva 200 milliós ország szíve s amellet az egész szocialista világ fővárosa igényeivel lép fel. De nem vetekehetnek még Varsóval sem, a 25 milliós nemzetet szolgáló és a Szovjetunió ajándékát képviselő varsói kultúrpalotával.

Irreális a BUVÁTI elképzelése azért is, mert kisváros módjára egyetlenegy tércsoportba szorítaná a városközpontot. Azt a városközpontot, amelynek 20—30 kilométeres átmérőjű városban elhelyezendő lakosságot kell kiszolgálnia. A nagyvárosok városközpontjai a főterek és főútvonalak olyan rendszerét képezik, amelyek az adott városszerkezeten belül különböző városrészek reprezentatív összefogására alkalmasak. Ez a rendszer Budapesten is, akár a kiskörút teljes vonalának hosszában, akár a Nagykörút vonalában elképzelhető. Mindkét valószínű elképzelést több javaslat támasztotta alá.

A városközpont kiépítése Budapesten még nem közvetlen, azaz nem égetően sürgető feladat. Mégis szükséges volt rendszerének megállapítása. Egy ilyen reprezentatív létesítmény ugyanis kihathat a város egész fejlődésére. Következésképp kihathat a közeljövőben megvalósuló nagyszabású lakórészekre is.

Az új szocialista lakónegyedek elhelyezése és tervezési irányelvei voltak központi problémái az ankétnek.

Városközpont perspektívája

Élet és Tudomány

1953 DEC 23

Az Üllői-úti lakónegyed makettje

A meghosszabbított Sztálin-út és új lakónegyedek

Új lakónegyedeink építését Budapest várostestében javarészt majd a város központos részei és a peremvárosok (Kispest, Rákosok stb.) között indítják meg. Ezeknek az üres területeknek beépítése egyrészt majd összeköti Budapest központi városmagját a kapitalista korszakban oly elhanyagolt peremvárosokkal, modern, a lakosság kultúrigényeit is minden tekintetben kiszolgáló városrészekkel. Létesítésük tehát majdan a peremvárosok életét pezsdíti.

Ily módon létesülnek új szocialista városrészek az Üllői-út mentén elterülő Gubacsi-dűlőn. Ott még ma a rosszlelkű Mária Valéria-telep szükséglakásai éktelenkednek.

A Sztálin-utat meghosszabbítják a Városligeten túl a Zugló északi vidékén. Ezen keresztülhalad majd Budapestet az országi északkeleti vidékével összekötő gyors-forgalmi út városi szakasza. Obudán, a Sztálin-híd budai hídfője környékét a budai Dunapart hozzátartozó szakaszával építik. Végül az ankként javaslat szerint nagyszabásúan kiépítik a Lágymányos ama részét, amely közvetlenül kapcsolódik a Petőfi-híd budai hídfőjéhez és ahhoz az egyetemi városhoz, amely új műegyetemünk kiépítésével ott kialakul.

Lakóterületeink beépítési módjának kialakítása során figyelemmel kell lennünk azokra a tapasztalatokra, amelyeket a Magyarországon épülő szocialista városok beépítési módjaiból levonhatunk. Csak néhány esztendő óta — amely alatt ezek épültek — vált világossá, hogy szocialista építésünk közvetlen következményeképp dolgozóink igénye közellátás és középületek tekintetében rohamosan növekszik. Két évvel ezelőtt még alig látható igények egész sorát vetik ma már fel. Szocialista városainkban nehézséget okoz ma egy-egy új igényként jelentkező középület elhelyezése, mert a területet, amely elhelyezésére alkalmas lett volna, lakóépületekkel már elfoglaltuk. Ezek a közintézmények a városnak eredeti, tervszerinti zöld területeit foglalják majd el. Következik ebből fővárosunk lakókörzeteinek kialakítása során az a követelmény, hogy zöld területeinket határozott szándékkal túlméretezzük, területeket tartsunk fel tervszerűen, később felmerülő igények elhelyezkedésére.

Amit már a mostani lakásépítkezések fölvetnek

Óvodáink, bölcsődéink, iskoláink száma mai gazdasági helyzetünkhöz mérten van megállapítva. A szocializmus építése során, fejlődő gazdasági lehetőségeink között — azon felül, hogy gyermekeink száma növekedik — azok az arányszámok is megváltoznak, amelyek szerint e létesítmények mennyiségét meghatározzuk.

A jövő fejlődésünkbe vetett bizalom ílymódon válhat alapjává rugalmasabb, előrelátó tervezésünknek.

Városépítési elméletünk világosan megfogalmazza, hogy a szocialista város, városméretekben megvalósítható építési egységben jelentkezik.

Ez, az építési egység megköveteli, hogy az új városrészek szerves részeivé váljanak annak a szerkezetnek, amelyet a régi város képvisel. Az új városrészek a fejlődés dialektikus, vagyis összefüggően sokoldalú értelmezésében gócpontját képezik a réginek. Hatásfokukban nagyobb értékűek legyenek, mint a régiek. Látványosságukkal, kényelmükkel vonzzák magukhoz a lakosságot. Így kell a városfejlesztés eszközeivé válniuk. Alapvető szempont, teljes értékű követelmény tehát új lakóépületeinket olyképp beépíteni a régi város szerkezetébe, hogy a város-szerkezetben új gócpontot képezzenek. 25 ezer lelkes lakótelepeknek városközpontot kell képezniök a tőlük északra, délre, keletre, nyugatra, elterülő városrészek között. Útjaik csatlakozzanak a szomszédos városrészek útjához. Perspektíváik nyiljanak meg éppen a szomszédos városrészek részére, hogy hatásukban a régi városrészeket is szocialista várossá tegyék. Áll ez az elv egész városnegyedekre, amelyeket építeni fogunk. Aminthogy áll bármelyik nagyigényű, monumentális megjelenésű egyedi épületünkre is, amely a következő években fölépül.

Kormányunk lakásépítési programja ily módon veti meg építési alapját Budapest nagyarányú szocialista fejlődésének.

Budapest szocialista főváros megjelenése éppen városunk sajátos fejlődési viszonyai közepette új típusát nyújtja a szocialista fővárosok fejlődésének. A megemelt és a máig is fennálló történelmi mag körül — amely különösen a Belváros területén és a budai Dunapart egyes szakaszain érvényesül —, alakul ki majd új szocialista belvárosunk: a városközpont kiépített rendszere, az egész fővárost szolgáló kulturális és kereskedelmi létesítmények övezete. Új lakónegyedeink, amelyek a peremvárosok és a városmag közé települve egy egységgé egészítik ki a várost, szocialista fejlődésünk első útjait képviselik. Megépítésüket követően kerül sor azoknak a belső városrészeknek újjarendezésére és újjáépítésére, amelyek túlsűrű beépítettségükkel, idejétmúlt házakkal a lakosság kényelmét és igényeit a szocializmus körülményei közepette nem szolgálhatják.

E nagyarányú átépítési munkák azonban Budapest építésének távolabbi problémái. Befejezési munkálatai lesznek annak az építkezésnek, amelyet már 1953-ban megindítottunk.

Weiner Tibor

Ybl-díjas építőművész,

a szűkített városi építkezések tervező főmérnöke.